

N:o 148.

Af herr S. J. Kardell, om anvisande af anslag till nya lärare-befattningar vid de allmänna läroverken m. m.

I dåvarande statsrådets och chefens för kongl. ecklesiastikdepartementet anförande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 februari 1887 förekommer med afseende på det förhållandet, att vid åtskilliga af de allmänna läroverken en betydande del af undervisningen bestrides af lärare på extra stat följande: »Under de senaste fem åren hafva vid de högre läroverken varit anställda i medeltal årligen 110 extra lärare, under det att antalet ordinarie lektors- och adjunktsbefattningar vid berörda läroverk utgjort 551, af hvilka dock en stor mängd, omkring 80, uppehållits af vikarier. Antalet extra ordinarie lärare har sålunda uppgått till mer än en fjerdedel af hela lärareantalet, ett förhållande, som ingalunda kan anses normalt eller verka helsofsamt på skolarbetets jemna gång. De extra ordinarie lärarne, som förordnas för högst ett år i sänder, ombytas nemligen ganska ofta, dels emedan de förutvarande vunnit befordran till ordinarie platser, dels emedan de sjelfva eller vederbörande rektorer af en eller annan anledning önska förändring. Men dessa ständiga ombyten förorsaka oupphörliga afbrott i undervisningens jemna fortgång. Då den nye läraren ej känner hvarken lärjungarne eller deras olika ståndpunkt eller det sätt, hvar på de förut blifvit undervisade, eller de fordringar, som ställas på lärjungarne af andra lärare i samma ämne vid läroverket, blir det omöjligt för honom att genast finna det rätta sättet för ämnets behandling, och åtskillig tid går för lärjungarne förlorad under hans

trefvande försök att komma fullt in i sin uppgift. Kommer så härtill, hvilket ej sällan är fallet, att extraläraren, i följd af den klena aflöningen, måste genom ett eller annat privatarbete söka skaffa sig bidrag till sitt lifsuppehälle, är det tydligt, att han icke kan egna det odelade intresse åt skolans undervisning och de serskilde lärjungarnes individuella förhållanden, som fordrades för att han snart skulle fylla sin plats och göra det gagn, som vederborde. Att läroverk, som måste anförtro en stor del af sin undervisning åt extra ordinarie lärare, derigenom måste lida betydligt afbräck i sin verksamhet, är därför uppenbart. Extra ordinarie lärare måste väl alltid användas såsom vikarier för tjänstlediga ordinarie lärare eller vid inträffande ledigheter. Och äfven eljest är det icke möjligt att helt och hållet undvara extra lärare, dels emedan det icke är en gång för alla bestämdt, huru många lärjungar, som högst få mottagas i hvarje klass vid hvarje läroverk, dels därför att vid en öfvergång, sådan som den nu ifrågasatta, förhållanden komma att inträda, hvilkas verkan man icke kan fullt beräkna. Ändamålsenligt torde likväl vara att inskränka extra lärarnes antal så mycket som kan ske, utan att någon som helst fara uppstår, att flere ordinarie lärare anställas än som i framtiden komma att behövas.»

I öfverensstämmelse härmed föreslog Kongl. Maj:t i sin nådiga proposition till Riksdagen, angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna, gifven Stockholms slott den 14 februari 1887, förutom upprättandet af vissa andra ordinarie lärarebefattningar, att Riksdagen måtte medgifva upprättandet vid läroverk, der missförhållandet mellan antalet af ordinarie och extra ordinarie är särskildt stort, af följande nya lektors- och adjunksbefattningar, nemligen i Stockholm å en för samtliga under direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk lydande läroverk gemensam stat 3 lektors- och 15 adjunksbefattningar, vid högre läroverket i Nyköping 1 lektorsbefattning, vid högre läroverket i Malmö 1 lektorsbefattning, vid högre läroverket i Helsingborg 2 lektors- och 2 adjunksbefattningar, vid högre realläroverket i Göteborg 1 lektors- och 3 adjunksbefattningar, vid högre läroverket i Karlstad 3 adjunksbefattningar samt vid högre läroverket i Umeå 1 lektorsbefattning.

På grund af upplösningen af 1887 års januaririksdag blef emellertid den kongl. propositionen angående läroverksreformen icke föremål för Riksdagens slutliga behandling, och denna reform synes sedermera hafva blifvit undanskjuten. Missförhållandet mellan antalet ordinarie och extra lärarebefattningar kvarstår således oförändradt och är

vid vissa läroverk synnerligen känbart. Vid nedanstående läroverk funnos sålunda under höstterminen 1888:

	Ämnesläro- befattningar på ordinarie stat.	Extra lärare enligt Kongl. Maj:ts med- gifvande den 8 juni 1888.
Stockholm:		
Norra latinverket	15	16
Södra d:o	15	4
Realläroverket	12	8
Östermalms läroverk	8	7
Jönköping	21	6
Lund	22	6
Malmö	21	8
Helsingborg	12	7
Göteborg:		
Latinläroverket	20	6
Realläroverket	14	10

Härtill kommer, att vid åtskilliga af dessa läroverk flera befattningar uppehöllas af vikarier. Så tjänstgjorde vid Stockholms norra latinläroverk, der extra lärarnes antal redan i och för sig sjelft är större än de ordinarie befattningarnas, 19 vikarier och extra lärare, under det de tjänstgörande ordinarie lärarnes antal utgjorde endast 13, en vid läroverket tjänstgörande ordinarie kollega vid Katarina läroverk inberäknad.

Under sådana förhållanden synes mig ovilkorligen något böra göras, och jag anser, att detta kan och bör ske oberoende af förändringar i läroverksorganisationen för öfrigt.

De extra lärare, som genomgått profärskurs eller erhållit dispens från sådan — och dit höra med få undantag alla — åtnjuta ett årligt arvode 1,500 kronor^{*)} eller alldeles lika med den lön, som tillkommer adjunkt eller kollega i lägsta lönegraden, och 1,000 kronor mindre än lönen för lektor i lägsta lönegraden. För förändrande af extra lärareplats till adjunkt-befattning fördras således blott öfverflyttning af medel från anslaget till extra lärare till anslaget för de ordinarie lärarnes aflöning och för hvarje ny lektorsbeställning dessutom ett nytt årligt anslag af 1,000 eller, om extra ordinarie lektorsbefattning indrages,

^{*)} Nio, kallade extra ordinarie lektorer, åtnjuta arvode af 2,000 kronor för år.

500 kronor. Derjemte skulle naturligtvis tillkomma tillfälliga löneförbättringsmedel a 500 kronor för hvarje plats samt alderstillägg för dem, som möjligen kunna vara berättigade till sådana.

Möjligen kunde den farhågan uppstå, att vid en blifvande omorganisation af de allmänna läroverken en del af de nya platser, som tilläfväntys dessförinnan upprättats, skulle blifva obehöfliga; men af de beräkningar och det resonement, som förekomma i chefens för kongl. ecklesiastikdepartementet ofvan omnämnda anförande, synes med vissnet framgå, att denna farhåga är ogrundad, bland annat deraf att, om ej flere nya ordinarie befattningar upprättas, än som af Kongl. Maj:t år 1887 föreslogos, alltid ett betydande antal extra lärare fortfarande skulle komma att finnas. För öfrigt torde en utväg kunna finnas, genom hvilken all fara skulle undanrödjas, för att upprättandet nu af nya ordinarie lärarebefattningar skulle träda hindrande i vägen för en omorganisation af läroverken. Redan nu äro åtskilliga lärare skyldige att underkasta sig förflyttning från ett läroverk till ett annat. I den ofvan nämnda kongl. propositionen föreslås uppförandet af ett antal lärarebefattningar å en för samtliga under direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk lydande läroverk gemensam stat. Jag föreställer mig möjligheten deraf, att de lärarebefattningar, hvilkas upprättande jag här vill föreslå, kunde uppföras å en, till dess en omorganisation af de allmänna läroverken blifvit genomförd, för hela rikets allmänna läroverk gemensam stat och att Kongl. Maj:t efter omständigheterna fördelade befattningarna på de olika läroverken, naturligen med skyldighet för innehafvarne att underkasta sig förflyttning.

Med afseende på antalet af de nya befattningar, som borde upprättas, anser jag detta lämpligen böra bestämmas till 9 lektors- och 23 adjunktsbefattningar eller lika med summan af de lektors- och adjunktsbefattningar, som Kongl. Maj:t 1887 begärde för läroverken i Stockholm, Nyköping, Malmö, Helsingborg, Göteborg, Karlstad och Umeå.

Förutom de talande skäl, som från läroverkens synpunkt framstälts för en inskränkning i extralärare-systemet, kunna från extralärarnes synpunkt starka billighetsskäl anföras för en förändring. På grund af den ogynsamma proportionen mellan å ena sidan ordinariebefattningar, af hvilka dessutom ett rätt betydande antal af en eller annan anledning för närvarande icke besättes med ordinarie innehafvare, och å andra sidan antalet extralärare och vikarier, måste de extra ordinarie lärarne i allmänhet vänta en oskäligt lång tid på befordran till ordinarie plats. Så t. ex. voro enligt direktionens öfver Stockholms stads undervisningsverk skrifvelse till Kongl. Maj:t den 29 september 1886

af de i Stockholm under läsåret 1885—1886 anställde 37 extralärarne ej mindre än 21 öfver 36 år gamla, och förhållandet torde sedan dess ej hafva förbättrats, utan snarare tvärtom. Ganska många skickliga och dugliga extralärare hafva tjenstgjort öfver 10 år, utan att ordinarie plats yppat sig för dem, några flere år öfver denna tid. De hafva härunder haft fullt ut samma tjenstgöring som de ordinarie; men deras arfvode utgör — utom för några få af särskilda förhållanden betingade extraordinarie lektorsplatser — fortfarande blott 1,500 kronor, en alltför otillräcklig summa, i synnerhet som flertalet torde vara tryckta af ganska betungande studieskulder. Äfven om nya befattningar skulle upprättas, komme dock ett icke obetydligt antal extralärare att fortfarande finnas och till följd häraf befordran till ordinarie plats i allmänhet att gå långsamt. Det synes därför icke obilligt, att extra lärare, som under en längre tid med nit och skicklighet skött sin befattning och som är kompetent till ordinarie plats, erhöle ett något höjdt arfvode. Skulle icke i den närmaste framtiden nya ordinarie befattningar upprättas, synas mig billighet och rättvisa i ännu högre grad kräfva, att så sker.

På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag vördsamt föreslå:

att Riksdagen måtte genom omflyttning af anslag eller annorledes anvisa medel för upprättande af 9 nya lektors- och 23 nya adjunktsbefattningar, hvilka, till dess en omorganisation af de allmänna läroverken blir genomförd, uppföras på en för hela rikets allmänna läroverk gemensam stat med rätt för Kongl. Maj:t att efter omständigheterna fördela befattningarna på de olika läroverken och skyldighet för innehafvarne att underkasta sig förflyttning från ett läroverk till ett annat:

att Riksdagen måtte anvisa medel till tillfällig löneförbättring, i likhet med för öfrige lektorer och adjunkter, åt dessa befattningars innehafvare och till ålderstillägg för dem, som dertill kunna blifva berättigade;

att Riksdagen måtte höja anslaget till extralärare och vikarier vid de allmänna läroverken så, att extralärare, som i minst fem år tjenstgjort vid allmänt läroverk och som är kompetent att söka och erhålla ordinarie lektors- eller adjunktsbefattning vid

sådant läroverk, må kunna erhålla ett årligt arfvodes-tillägg af 500 kronor.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 27 januari 1889.

S. J. Kardell.

N:o 149.

Af herr H. Andersson i Bringåsen, om beredande af tryggad besittningsrätt åt innehafvare af vissa å kronans utarrenderade egendomar befintliga lägenheter.

Med anledning af en till sistlidne Riksdag aflemnad kongl. proposition, beslutade Riksdagen: »att då domänstyrelsen vid pröfning af arrendeförslag å kronoegendom, som blifvit efter 1889 års början uppgjort, funne lägenhetsinnehafvare, som å egendomen bebodde honom sjelf tillhöriga, före den 1 januari 1883 uppförda byggnader, kunna utan men för egendomens skötsel vid lägenheten bibehållas, hvarigenom lägenhetsinnehafvaren och hans hustru förbehölles att mot afgäld, som i sammanhang härmed af domänstyrelsen blefve faststald, kvarbo å lägenheten till arrendeperiodens slut, om de så länge lefde och domänstyrelsen ej under arrendetiden på grund af deras uppförande eller underlåtenhet att utgöra afgälden funne anledning dem genom uppsägning från lägenheten skilja, äfvensom att domänstyrelsen jemväl måtte ega att beträffande sådan lägenhet, hvilken domänstyrelsen ansåge för egendomen, hvarå den funnes, medföra gagn, meddela så beskaffadt stadgande, att lägenhetens bibehållande till arrendeperiodens utgång, gjordes oberoende af innehafvarens frånfalle eller lägenhetens öfverlä-tande på annan person».

Detta Riksdagens beslut, ehuru godt i och för sig, vållar dock att en väsentligt olika behandling uppstår mellan sådana lägenhetsinne-